

ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОШАРОВОГО ПОСЕЛЕННЯ УЖГОРОД—ГОРЯНИ В 2013 р.

Пам'ятка розміщена на північно-східній околиці м. Ужгород (мікрорайон Горяни, уроч. Ротонда). Конфігурація її трикутна, площа трохи більше гектару. Найвищу частину урочища (північно-східну) займає церква-ротонда XIII ст. (перша кам'яна сакральна будівля Закарпаття).

У науковій літературі поселення визначається як одне з можливих місць локалізації слов'янського городища (граду Унг), захопленого уграми на зламі IX—X ст. н. е. Однак, матеріали досліджень експедиції Ужгородського національного університету 2007—2009 та 2012 рр. дозволили говорити про існування в урочищі Ротонда багатошарового поселення кількох хронологічних горизонтів, але не було отримано даних, які свідчили б про заселення Ужгорода—Горян у VIII—XI ст. н. е.

У 2013 р. експедицією Ужгородського національного університету були продовжені розкопки пам'ятки з метою отримання додаткових матеріалів для уточнення її хронології та стратиграфії. У верхній частині урочища, на південний захід від ротонди, було закладено траншею 5 (2 × 16 м). Потужність культурних відкладень, що утворювали два шари, становила 0,6—1,0 м. Виявлені під час дослідження кераміка та індивідуальний інвентар за своєю хронологією виділені в чотири групи, три з яких фіксуються в нижньому горизонті (0,4—1,0 м від сучасної поверхні).

Перша представлена обсидіановими відщепами доби неоліту, друга — незначною кількістю фрагментів стінок гальштатських посудин, а третя — фрагментами ліпних горщиків пізньоримського часу.

Більш потужним був верхній шар (від сучасної поверхні до 0,4—0,6 м). У його заповненні знаходилися чисельні уламки кружальних горщиків зі складним профілюванням вінець. Посуд виготовлено якісно, з ретельно підготованої глини з домішками піску. Колір сірий, жовтуватий, світло-коричневий, випал достатній. За чисельними аналогіями з середньовічних пам'яток регіону більшість фрагментів датуються XVI—XVII ст. н. е.

Окремо виділяємо верхню частину імпортованого кубку, виготовленого з добре відмученого глиняного тіста зі значним вмістом заліза. По-

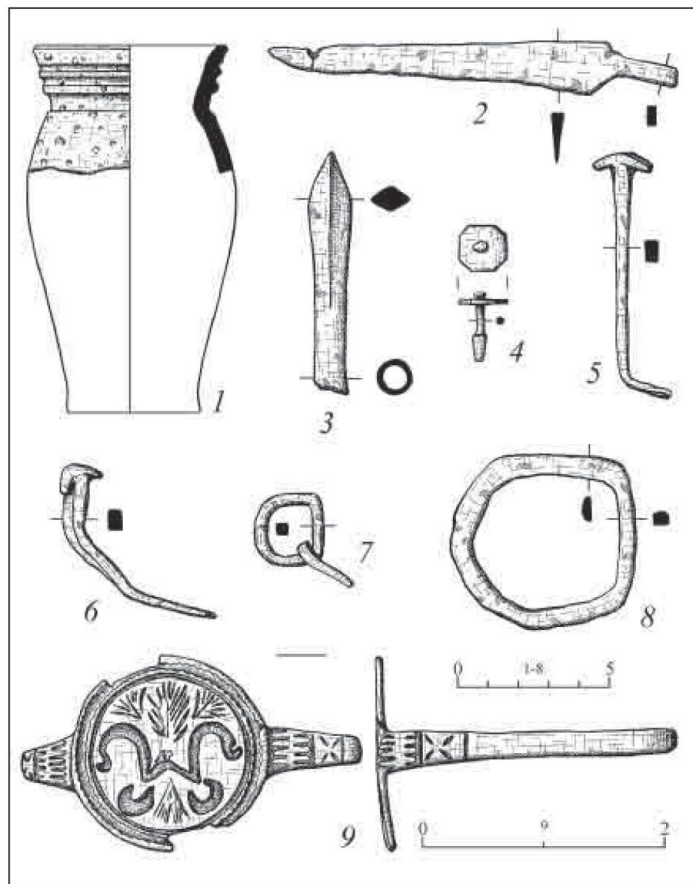

Рис. 1. Ужгород-Горяни (уроч. Ротонда). Індивідуальні знахідки верхнього шару траншеї 5. 1 — кераміка; 2, 3, 5—8 — залізо; 4, 9 — бронза

судина випалена до дзвінкого стану, поверхня коричнево-бордового кольору рівномірно вкрита «бородавками» (рис. 1, 1). Подібна кераміка виготовлялася у Моравії, ймовірно в Лоштицях (округ Оломоуц) в XV—XVI ст. н. е. На сьогоднішній день на території Закарпаття крім Ужгорода—Горян даний лоштицький імпорт представлений тільки на Королівському замку.

Окрему групу матеріалу верхнього шару складали індивідуальні знахідки: залізні пряжки (рис. 1, 7—8), ніж (рис. 1, 2), наконечник арбалетної стріли (рис. 1, 3), цвяхи (рис. 1, 5—6), бронзова заклепка (рис. 1, 4) та перстень—печатка (рис. 1, 9). Діаметр обідка каблучки — 22 мм, а пластини, на якій зображено рослинний мотив — 13 мм. Подібні прикраси широко використовувалися як особисті прикладні печаті в XVI—XVII ст.

На завершення відзначимо, що результати розкопок в уроч. Ротонда в 2013 р. підтвердили попередні висновки про існування тут багато-

шарового поселення декількох хронологічних періодів, серед яких відсутні матеріали VIII—XI ст. н. е. Це свідчить про недостовірність

даних про локалізацію в Ужгороді—Горянах слов'янського городища (граду Унг), захопленого уграми на зламі IX—X ст. н. е.

І.А. Прохненко, М.А. Жиленко

РОЗКОПКИ КОРОЛІВСЬКОГО ЗАМКУ НЯЛАБ

Замок Нялаб розташований на північній окраїні селища Королево (Виноградівський р-н Закарпатської обл.). Висота замкової гори 52 м, з її вершини відмінно проглядається долина р. Тиси, яка протікає в 300 м від підніжжя. Центральна частина фортеці, розмірами 52 × 47 м, у плані трапецієподібної форми, розміщена на північному заході вершини гори. У 30 м від основної замкової споруди проходила додаткова захисна лінія з будівлею прямокутної форми. На північно-східному боці урочища зведений бастион клиноподібної форми, розміром 10,15 × 9,65 м. Письмові джерела свідчать про функціонування замку у складі північно-східної лінії захисту Угорського королівства з першої половини XIV до третьої чверті XVII ст.

Археологічне вивчення пам'ятки здійснювалося експедицією Ужгородського національного університету в 2007, 2011 та 2012 рр. У ході робіт зібрана значна колекція матеріалу, аналіз якого дозволяє стверджувати про існування укріпленого пункту щонайменше з початку XIV до середини XVII ст., що узгоджується з інформацією письмових джерел.

З метою вивчення внутрішнього планування замку Нялаб, його дослідження було продовжене у польовому сезоні 2013 р. Біля південної стіни основної замкової споруди закладений розкоп II (6 × 6 м). Східним бортом він примикав до розкопу I, де у 2012 р. виявлені камера топки і димар кахляної печі, поряд з якими мало знаходиться житлове приміщення. Інформація підтвердилася у 2013 р. після розбирання завалів кам'яних брил, які утворилися в результаті планомірного руйнування стін замку австрійськими солдатами в другій половині XVII ст. Залишки стін обмежували підпрямокутну в плані кімнату площею 26,56 м². Вхід до неї знаходився з боку внутрішнього замкового дворику, а вікно — на проти-

лежній від нього зовнішній стіні центральної частини замку.

Потужність культурного шару на дослідженій ділянці — 5,7 м. Стратиграфічні спостереження дозволили виділити три горизонти.

Горизонт I (від сучасної поверхні до 4,5 м) складався, в основному, з масивних уламків стін, завалів великого андезитового каміння, штукатурки та цегли, що суцільним шаром за-

Рис. 1. Королево. Замок Нялаб. Кахля із зображенням герба Габсбургів (реконструкція)